

Eğitime Sanatın Katkıları ve Yansımaları

İlhan ÖZKEÇECİ

Fatih Üniversitesi Öğretim Üyesi
İstanbul/Türkiye

Abstract: Sanat, tabiat ve çevre karşısında insan duygu ve düşüncelerinin renk, çizgi, biçim, ses, söz ve ritm aracılığıyla şahsi bir biçimde yansıtılmasıdır. Sanat, duygu ve düşünce arasında iç içe geçmiş bir bağlantı olduğu gibi öğrenme ve gelişim sürecinin de etkin bir yardımcıdır. Bilim ve sanatta amacın yaşama hizmet ve yeniyi keşif gibi önemli temellere dayandığı söylenebilir. Bilimle uğraşan, eğitim alan veya meslek sahibi olan herkesin aynı zamanda bir sanat dalıyla uğraşması kişinin aklen ve ruhen dengeli bir birey olmasına katkı sağlayacaktır. Bu ona bir rahatlık sağlamaktan öte ayrıca farklı kazanımları elde etmesine ve daha başarılı sonuçlara ulaşmasına vesile olacaktır. Her şeyde olduğu gibi sanat eğitiminde de denge önemlidir. İnsan; akli ve duyguları ile öznelliği ve nesnelliği ile gerçekliği ve hayal dünyası ile bir bütündür. Sanat eğitiminde de bu bütünlüğün korunması ve geliştirilmesi gerekir. Bu sebeple sanat eğitimi diğer bilimsel disiplinlerle desteklenmeli, başka alanlardan beslenmelidir. Sanatçı bilime, siyasete, teknolojiye aşina olmalı ve işbirliği yapmalıdır. Bu sayede hayatla bütünleşen, onu kolaylaştıran sadeleştirici tasarımlar yapabilir. Çoğu kimse o yönleriyle tanımasa da tarihte meşhur bilim adamları bir yönden önemli sanat insanları olmuşlardır. İbni Sina ve Farabi onlardan birkaçıdır. Batıda Leonardo da Vinci ise temelde sanatçı kişiliği ile öne çıkmasına mukabil aynı zamanda bilim alanında önemli çalışmalarda bulunmuştur. Sanat eseri aynı zamanda belgesel bir kimlik taşır, üretildiği çağın hayat tarzını yansıtır, hatta yönlendirir ve sonraki dönemler için kalıcı bir belge olur. Sanatın estetik olmanın ötesinde eğitici bir misyonu vardır. Bir şehrin peyzajı, bir mimari yapının planlanması, bir mekânın dizaynı estetik birer tasarım olmakla birlikte o toplum içine doğan bireyi şekillendiren bir eğitim unsurudur. Estetik kaygılardan uzak mekanlarda ve yapılarda yaşayan toplumlarda kaos ve bunalımlar kaçınılmazdır. Kişiler farkında olmasa da toplumlar eğitim seviyelerinin gelişmesine göre eserler verirler ve bu eserler toplumun yaşantısını biçimlendirir, bu kaçınılmaz bir döngüdür. İki kanatlı, dolayısıyla dengeli bir eğitim için gereken en önemli unsur madde ve mananın dengesi iyi kurabilmektir. Aynı değişme ve süreklilik arasındaki denge gibi, aynı ruh ve beden arasındaki denge gibi. İnsanlar ve toplumlar sürekli değişse de, temelde var olan en önemli yapı taşları hep aynı kalır. Seven değişir sevgi değişmez, düşman değişir savaş değişmez, inanılan değişir inanç değişmez, eser değişir sanat değişmez. Bu olgular birbiriyle mutlak bir etkileşim içinde her toplumda vardır. Günümüz dünyasında mananın dengesinin madde lehine bozulması insanlık için olumsuz bir hayat tarzını da beraberinde getirmiştir. Hâlbuki insanın bedeni gibi ruhunun da üç boyutu vardır. İnsanı insan yapan bu boyutlar *ilim, ahlak, estetik*dir. Maddeye verilen önem ve mananın neredeyse tamamen unutulması ile bozulan dengede her biri vazgeçilemez olan bu üç temel unsur ile beslenemeyen insan ruhunu örselemekte, bunalımda ve yanlış mecralara yönelmektedir. Teknolojik gelişmelerin öne çıktığı günümüz dünyasında sanat da bilim de teknolojiye, daha doğrusu tüketime hizmet etmektedir. Çağımızın olumsuzluklarını aşmak, yarınlara daha umutla bakabilmek için bilim bir değer sistemiyle kuşatılmalı ve bir estetik kaygıyla bütünleşmelidir. Eğitimde bu üç unsurun dengesinin en mükemmel kurulması sonucu parlak başarıları getirecektir.

Sanat Hakkında

Sanat, insanın tabiat ve çevre karşısında duygu ve düşüncelerini renk, çizgi, biçim, ses, söz ve ritm aracılığıyla şahsi bir biçimde yansıtılmasıdır. Sanat, duygu ve düşünce arasında iç içe geçmiş bir bağlantı olduğu gibi öğrenme ve gelişim sürecinin de etkin bir yardımcıdır.

Sanat, bireyin sosyal ilişkilerini ayarlamasını, işbirliği ve yardımlaşmayı, doğruyu seçme ve ifade edebilmeyi, bir işe başlayıp bitirme sevincini tatmayı, üretken olmayı sağladığı için gereklidir.

Sanat bir milleti başka milletlerden ayıran, bir milletin güzeli bulma tarzını ortaya koyan kültür unsurudur. İnsanoğlu sosyal ve ruhi ihtiyaçlarını söz, ses, renk, ışık, şekil ve anlayış zevkinin toplamı olan sanatla karşılar.

-Sanat; önemli bir iletişim kurma aracıdır.

-Sanat faaliyetlerinde bulunmak hayatı güzelleştirir.

-Bu suretle sanat insanda var olan yetenekleri gün ışığına çıkartır, bunları harekete geçirerek kendine güven duygusunu artırır.

-Sanat insanın geçmişi, bugünü ve yarını arasında bağlantı kurmasını sağlar. Ona kendi kültürel geçmişini tanıtarak, ondan önemli ölçüde yararlanmasına vesile olur.

-Sanat uğraşları ruhen tedavi edici özelliklere sahiptir.

İnsan hayatının bütün seyrinde, bir yaşam değeri olarak sanatın izleri görülür. Hayata gözlerini açtığı andan itibaren gördüğü renkler, kavradığı biçimler, idrak ettiği formlar ve hacimler hep bu çizginin yansımaları olmuştur. Giydiği kıyafetin, yaşadığı mekânın, dolaşıp gezdiği çevrenin ve daha birçok unsurun yansıttığı duygular içerisinde insan, toplumda şekil alacak ve bir biçime girecektir. Bu biçimlenme temel manada bir algı ve duygu içerisinde gerçekleşecektir.

Tarih öncesi çağların mağara duvarındaki resimleriyle birlikte insan hayatına giren, insanın acılarını, umutlarını, korku ve daha pek çok duygularını ifade etmede yararlandığı bir ana tema olmuştur sanat. Bu yönüyle insanların sözlü anlatımlarından çok daha önceleri dünyada yerini almış bir gerçek haline gelmiştir.

Güzel sanatlar kişisel gelişimde güçlü ve etkin bir eğitim aracıdır. İnsanlar arasında estetik duyarlılığın kazanılması, ortak davranışların geliştirilmesi, ortak beğeni kazanımı, güzeli arama gibi değerlerin elde edilmesi hep bu yolda gerçekleşebilecektir. Toplumda nitelikli insanların yetişmesi, çevreye ülkeye faydalı, verimli insan profiline oluşması, yaşadığı hayattan haz alma, duygularının gelişmesi yine güzel sanatların getirdiği olumlu sonuçlardır.

Sanat ve Eğitim

Eğitim de sanat gibi insanla birlikte var olan ve toplumun kültür ve cemiyet hayatını şekillendiren, insan hayatı için temel teşkil eden unsurlardan biridir. Eğitim, insana hayattaki iletişim süresince karşılaştığı farklı ihtiyaçlara faydalı çözümler bulabilme yeteneğinin kazandırır, toplumun standartlarını, inançlarını ve hayatı tanımasını öğretirken onun sosyalleşmesine katkıda bulunur. Eğitim genel anlamıyla insan hayatındaki farklı disiplinleri düzene sokan kapsamlı ve işlevsel bir süreçtir. İnsanoğlu bu süreç içerisinde yaşamış olduğu toplumun kültürel değerlerini, dünyaya bakış açısını ve bu bakış açısı etrafında şekillenen sanat anlayışını kavramaya çalışan sosyal bir varlıktır.

Kuşaklar arasında sosyal devamlılık eğitim vasıtasıyla sağlanır. Eğitim yalnızca okullarla sınırlı olan bir olgu değildir. Okullar, üniversiteler dışında, kişinin eğitiminde kurslar, kültür ve sanat dernekleri, gençlik kuruluşları, kütüphaneler, müzeler, spor kulüpleri, günümüz iletişim araçları (kitap, gazete, dergi, sinema, radyo ve televizyon, bilgisayar ve internet) gibi bir dizi etkenin de katkısıyla oluşan önemli bir birikim olduğunu kabul etmek gerekiyor. Ayrıca eğitim kurumlarının yanı sıra gelişen iletişim araçları sayesinde daha çok çevresel faktörlerle biçimlenen eğitim sürecinde toplumlararası temas ve alışverişlerle toplumların birbirinden aldığı etkiler kültür hayatına yansımaktadır.

Yaşamın her safhasında süren eğitim özellikle yeni nesillerin hayata hazırlanması, topluma kazandırılması, çevreye ve ülkeye yararlı bireyler olması bakımından dün olduğu gibi bugün de önemlidir ve bu ehemmiyet sebebiyle eğitimin başarısı konusu sürekli üzerinde durulan, devamlı tartışılan bir konu olmaktadır.

İlim Ahlak Estetik

Ülkemizde (Türkiye) eğitim sistemi uzun yıllardan beri daha verimli daha başarılı nesiller yetiştirebilmek adına sürekli değişir ama beklenen ve istenen sonuçlar tam anlamıyla elde edilemediği görülebiliyor. Materyalist bir temelle, ısrarla tek yönlü olarak sürdürülen bu eğitim sistemi maalesef çocuklarımızın acımasız bir yarışa sürüklenip en verimli yıllarını bir meslek sahibi olabilmek adına harcamasına yol açıyor.

Bilimin gerçek temellere dayandırılması esas alındığında eğitimin daha başarılı olabilmesi için gerekli bazı noktalara dikkat çekilmelidir. Günümüzde eğitim neredeyse bilimle özdeşleştirilmekte bilimsel tamamen teknolojiye bağımlı hale gelmiştir. Bireyi yalnızca bilim ve teknoloji açısından bilgilendiren eğitim eksiktir, ona toplumdaki yerini hatırlatmak, ruhu incelten estetik kaygıları, hayata anlam katan insani değerleri öğretmek de gereklidir.

Mekânlar (eğitim mekânlarının tertibi ve düzeni), konsantrasyonu sağlayacak bir ortam varlığı, eğitim malzemeleri yeterliliği ve desteği, program uyum ve dengeleri eğitimde başarıya götüren unsurlar arasında sayılabilir. Ancak, eğitimdeki asıl başarı bilim ve sanatın işbirliğinde aranmalıdır. Bu işbirliği olabildiğince gelişmiş ve bireyi kuşatıcı bir konumda gerçekleştirilmelidir.

Her şeyde olduğu gibi eğitimde de denge önemlidir. İnsan; aklı ve duyguları ile öznelliği ve nesnelliği ile gerçekliği ve hayal dünyası ile bir bütündür. Dolayısıyla insanın eğitiminde de bu bütünlüğün korunması ve geliştirilmesi gerekir. Bu sebeple sanat eğitimi diğer bilimsel disiplinlerle desteklenmeli, başka alanlardan beslenmelidir. Sanatçı bilime, siyasete, teknolojiye aşina olmalı ve işbirliği yapmalıdır. Bu sayede hayatla bütünleşen, onu kolaylaştıran sadeleştirilen tasarımlar yapabilir.

Sanatla meşgul olmak, bilimle uğraşan kişiler için soluklanma payları olarak düşünülebilir. Büyük insanların bir sanat faaliyeti ile meşgul olmaları veya ondan haz duymaları da bu hususu destekleyen önemli noktalarandır.

Çoğu kimse o yönleriyle tanımasa da tarihte meşhur bilim adamları bir yönden önemli sanat insanları olmuşlardır. İbni Sina ve Farabi onlardan birkaçıdır. Batıda Leonardo da Vinci ise temelde sanatçı kişiliği ile öne çıkmasına mukabil aynı zamanda bilim alanında önemli çalışmalarda bulunmuştur.

Bilimle uğraşan, eğitim alan veya meslek sahibi olan herkesin aynı zamanda bir sanat dalıyla uğraşması kişinin aklın ve ruhen dengeli bir birey olmasını sağlayacaktır.

Kişiyi bir rahatlık ve huzur sağlamaktan öte farklı kazanımlar elde etmesine yol açan sanat eğitimi, estetik kişiliğin gelişmesini sağlar. Bu sebeple her yaşta birey için sanat eğitimi almak gereklidir. Bu sayede bireyin kişisel yetenek ve yaratıcı potansiyellerini eğitmek ve aynı zamanda da estetik düşünme bilincini de belli bir sisteme kavuşturmak mümkün olacaktır.

İki kanatlı, dolayısıyla dengeli bir eğitim için gereken en önemli unsur madde ve mananın dengesi iyi kurabilmektir. Aynı değişme ve süreklilik arasındaki denge gibi, aynı ruh ve beden arasındaki denge gibi. İnsanlar ve toplumlar sürekli değişse de, temelde var olan en önemli yapı taşları hep aynı kalır. Seven değişir sevgi değişmez, düşman değişir savaş değişmez, inanılan değişir inanç değişmez, eser değişir sanat değişmez. Bu olgular birbiriyle mutlak bir etkileşim içinde her toplumda vardır.

Yaşadığımız çağda, hem Türkiye'ye, hem de tüm dünyaya genelleyebileceğimiz bir biçimde sanatsal üretimin etkinliğinden söz etmek zordur. Tüm dünyada teknolojik gelişmelerin öne çıktığı görülürken, estetik boyutun aynı oranda geliştiği söylenemez. Rönesans'taki gibi veya İslam aydınlanmasındaki güçlü sanatsal yükseliş, insanları sürükleyen sanat akımları yok bugün.

Günümüz dünyasında mananın dengesinin madde lehine bozulması insanlık için olumsuz bir hayat tarzını da beraberinde getirmiştir. Hâlbuki insanın bedeni gibi ruhunun da üç boyutu vardır. İnsanı insan yapan bu **boyutlar ilim, ahlak, estetik**dir. Maddeye verilen önem ve mananın neredeyse tamamen unutulması ile bozulan dengede her biri vazgeçilemez olan bu üç temel unsur ile beslenemeyen insan ruhunu örselemekte, bunalımtakta ve yanlış mecralara yönelmektedir.

Bilim ve sanatta amacın yaşama hizmet ve yeniyi keşif gibi önemli temellere dayandığı söylenebilir. Ancak, teknolojik gelişmelerin öne çıktığı günümüz dünyasında sanat da bilim de teknolojiye hizmet ediyor. Teknoloji üretmeye, özellikle de savaş ve silah teknolojisi üretmeye hizmet eden bir araç haline gelen bilim ile metal grileri parlatarak, beton grileri yumuşatarak modern dünyaya estetik kılıflar uydurmaya hizmet eden sanatın amacını da yeniden sorgulayabiliriz.

Teknolojinin ise, kime veya neye hizmet ettiğini tekrar düşünebiliriz. Hayatla, doğayla bütünleşmiş bir teknoloji her toplumda vardır ve ona sahip olan toplumu, diğer toplumların yanında güçlü kılar. Fakat hayatı bir savaş, tabiatı da hakim olunacak bir düşman olarak algılayan bir zihniyetle üretilen ve bir araç olması gereken teknoloji, hayat için kullanılır olmaktan çıktı; neredeyse hayat teknoloji için yaşanır oldu.

Teknolojinin hızı, rahatlığı, hayatı kolaylaştırması, problemlerin çözümüne katkısı ile teknoloji ile bilim bir anlamda giderek birleşti. Kendi başına buyruk teknoloji, görünürde kazandığı başarı ivmesiyle, sonucunu baştan kestiremeyecek projeleri gerçekleştirerek sorumsuzca ve tüm hızıyla yoluna devam etmektedir.

Teknolojiyi üreten, yönlendiren, denetleyen ise sadece insan aklı. Tek bir mantık olduğunu sanma gaffetindeki, erdemi olmayan, hayatı olmayan, canı olmayan, ham bilgiyi bilim kabul eden buyurgan, kıskanç, yeri geldiğinde zalim bir akıl.

Teknoloji-yoğun yaşamımızda ahlâki sorumluluğun ve manevi değerlerin yeri, estetik ve sanatsal üretimin kıymeti bu noktada önem kazanıyor. Egemenliği ele geçirmiş olan bu akıl, insanın ve toplumun selameti için ahlaki manevi ve estetik değerlerle ile bütünleşmek zorundadır. Teknoloji, kontrol altına alınıp haddini bilecek insan hayatında kendine biçilen rolü oynayacaktır. Değerlerle beslenip estetik düzenlemelerle insan ruhuyla insicamlı bir ahlâk ve sanatla birlikte tabiata, insani ve kültürel değerlere saygılı onları destekler mahiyette bir araç olarak konumlanacaktır.

Çağımızın olumsuzluklarını aşmak, yarınları daha umutla bakabilmek için bilim bir değer sistemiyle kuşatılmalı ve bir estetik kaygıyla bütünleşmelidir. Eğitimde bu üç unsurun dengesinin en mükemmel kurulması sonucu parlak başarıları getirecektir.

Sanat eseri aynı zamanda *belgesel* bir kimlik taşır, üretildiği çağın hayat tarzını yansıtır, hatta yönlendirir ve sonraki dönemler için kalıcı bir belge olur. Sanatın estetik olmanın ötesinde eğitici bir misyonu vardır. Bir şehrin peyzajı, bir mimari yapının planlanması, bir mekânın dizaynı estetik birer tasarım olmakla birlikte o toplum içine doğan bireyi şekillendiren bir eğitim unsurudur. Estetik kaygılardan uzak mekanlarda ve yapılarda yaşayan toplumlarda kaos ve bunalımlar kaçınılmazdır. Kişiler farkında olmasa da toplumlar eğitim seviyelerinin

gelişmesine göre eserler verirler ve bu eserler toplumun yaşantısını yönlendirir, bu kaçınılmaz bir döngüdür. Yani sanatçı toplum öğrettiği değerlerle, kültürle eser verir sonra onun tasarladığı eserler, yazdığı kitaplar, şiirler, mimari yapılar, bestelediği şarkılar toplumun hafızasını, dünya görüşünü, geleceğini şekillendirir, kısaca onu eğitir.

Sanat, insanlar tarafından yüzyıllarca önemli bir hayat unsuru olarak yaşatılmıştır. Bu çerçevede, iletişim, tedavi ve rehabilitasyon maksatlarıyla yararlanılmış olup yalnızca bir eğlence vasıtası olarak düşünülmemiştir. Günümüzde sanatın iyileştirici gücü yeniden keşfedilerek insan hayatına olumlu katkıları yolunda bilimsel olarak sanattan yararlanma faaliyetleri de sürdürülmektedir. Profesyonel ya da amatör olarak sanatla ve müzikle uğraşmanın insanların zihinsel gelişmelerini olumlu etkilediği ve çocukların matematik ve bilim derslerindeki başarısını artırdığını, muhakeme gücünü geliştirdiğini belirlenmiştir.

Çocuk genç ve yetişkinlerde bireysel olarak veya aile ve grup olarak uygulanan psikolojik tedavilerde sanat terapisi bir tedavi yöntemi olarak görülmektedir. Günlük stresten uzaklaşma, iç dünyamızı keşfetme, motivasyonunu artırma, iletişimi güçlendirme, ergenlik dönemindeki gençlerin sorunlarına çözüm bulma, aile içi ilişkilerindeki sorunlara çözüm, öğrencinin derslere karşı ilgi ve başarısı vb. gibi çeşitli konularda sanat terapisinden faydalanılmaktadır.

Sonuç

Sanatın yapısındaki gelişme önce bilgilenme ile başlar. Sanat eğitiminin meydana getirdiği süreçte belli merhaleler söz konusudur. Algılama ile işe başlayan insan bilgilenerek etraftaki gerçeklerden haberdar olmaya başlar. Bunu düşünme ile destekleyerek tasarlamaya yönelir. Bunun sonucu ortaya yorumlanan projeler çıkar. Bu tasarımların belli şekil ve tekniklerle ifade edilmesi bir iletişim aktivitesini doğurur. Aynı zamanda meydana getirilen proje ifadenin yanında eleştirmeye de tabi tutulacaktır. Bu merhalelerden geçerek özümseyen sanat eserleri ifadesi güçlü, etkileyici, duyguları harekete geçiren özelliklere de sahip olacaktır.

Sanat eğitimi; gözlem yapma, özgün buluş ve kişisel yaklaşımları destekler, pratik düşüncüyü geliştirir. Olayları, olmadan da beyinde gerçekleştirebilme gücünü artırır. Bireyin becerilerini geliştirir ve sentez yapmasına yardımcı olur.

Bu yönleriyle eğitim sistemine önemli katkılar sunar, çocukların eğitim almak adına hayatlarında hiç lazım olmayacak sadece sınavlar için kuru bilgiyle yüklenip, ayaklı birer ansiklopediye dönüşmesini engeller. Dolayısıyla çok değerli olan hayal gücünü geliştirmesini sağlar.

Kültürlerin ön plana çıktığı, küreselleşme süreci olarak adlandırılan yeni dönemde yerel kimliklerin önem kazandığı, medeniyetler çatışması, uzlaşması vs. gibi kavramların tartışıldığı günümüz dünyasında, çok zengin sanat, kültür ve medeniyet mirası olan Türkiye'nin eğitim alanında çalışmalara çok daha fazla ihtiyacı vardır.

Sanatla bilim işbirliği yapmalı, sanat eserine hem somut biçimler verip onu biçimlendirirken soyut manalar da katmalı, bir değer sistemiyle beslemeli bir olgunluk, bir bilgelik süzülmesi her sanat eserinden aynı zamanda da zekâ pırıltıları süzülmesi. Her dem taze kalan, her zaman yerini koruyan hiç modası geçmeyen her beğeniye insan olanın herkesin kendine bir pay çıkardığı eserler gerçek sanat eseri böyle eserlerdir.

Sanatçı gezmeli, görmeli okumalı bilgisini görgüsünü artırmalı, insan çok yönlü eğitilmeli, bilmi, siyaseti teknolojiyi aşına olmalı içinde yaşadığı toplumu ve dünyayı iyi tanımalı, hissetmeli hayatla bütünleşen, hayatı kolaylaştıran sadeleştirilen tasarımlarıyla ona güzellikler katmalı. Sanatçının en farklı yönü güçlü hisleri ve onları farklı biçimlerde sunabilme becerisidir. Sanatçı topluma ne kadar değer verirse eseri de o kadar değerli olur. Bu birbirini doğuran, geliştiren bir dinamizmdir.

Yapılmamış şey var mı dünyada, düşünülmemiş fikir, söylenmemiş söz, bestelenmemiş şarkı? Eğitim dünyamızın üç boyutlu donanımını dengeleyerek bizler de yeni ve güzel şeyler söyleriz ümit ediyorum. Yunus'un temennisi gibi:

“Bir toy toylamak gerek
Bir soy soylamak gerek
Bir söz söylemek gerek
Melekler de bilmez ola.”